

Burgerschapsplan - Het Middelpunt 2026 – 2027

Inhoud

Anleiding voor het burgerschapsplan	3
Beschrijving populatie	3
Visie	4
Inhoudelijke informatie over burgerschapsonderwijs.....	4
Onderwijskundig aanbod en criteria.....	5
Ambitie uitstroom	5
Doelen schooljaar 2026-2027	6
Schooleigen doelen	7
De methode Kwink	7
School als oefenplaats	8
Monitoring	8
Tot slot	9
Bijlage 1 Lesverdeling Kwink	10
Bijlage 2 Kerndoelen Kwink.....	12

Aanleiding voor het burgerschapsplan

De samenleving verandert. Diversiteit neemt toe, maatschappelijke vraagstukken worden complexer. Daarom vinden we het belangrijk dat onze leerlingen leren om actief en met respect deel te nemen aan deze samenleving.

Beschrijving populatie

Onze school, Het Middelpunt, is gelegen in Hoogvliet, een deelgemeente van Rotterdam en heeft een schoolweging van 31,7.

We zijn trots op onze diverse leerling populatie. Onze leerlingen komen uit verschillende culturele, religieuze en economische achtergronden. Deze diversiteit zien wij als een kracht én als een belangrijke kans binnen ons burgerschapsonderwijs voor onze samenleving.

De ouderpopulatie van Het Middelpunt is sociaal en cultureel divers. Veel ouders hebben een modaal of beneden modaal inkomen, werken in praktische beroepen of zijn deels afhankelijk van toeslagen. De wijk Hoogvliet kent een rijke mix aan culturele achtergronden, waaronder Surinaamse, Antilliaanse, Turkse, Marokkaanse en Oost-Europese gemeenschappen. Het opleidingsniveau van ouders varieert, met veel mbo-opgeleiden en een groeiende groep hbo-opgeleide jonge ouders. Religie en thuishalen verschillen per gezin. Politiek stemmen ouders vooral op partijen als DENK, PvdA, GroenLinks en soms ook PVV of SP, al is de opkomst vaak laag. Er zijn veel éénoudergezinnen en gezinnen waarvan vader en moeder het merendeel van de dag afwezig zijn i.v.m. werk.

Onze leerlingen groeien op in Rotterdam waar zij dagelijks in aanraking komen met uiteenlopende perspectieven, gebruiken, meningen en waarden. Deze rijkdom aan ervaringen vormt een waardevolle basis voor het ontwikkelen van wederzijds begrip, respect en maatschappelijke betrokkenheid. Tegelijkertijd brengt deze omgeving ook uitdagingen met zich mee. Denk aan verschillen in kansen, taalvaardigheid, getalbegrip en ondersteuning thuis. Juist daarom vinden wij het belangrijk dat leerlingen bij ons leren om verantwoordelijkheid te nemen, zich betrokken te voelen bij hun omgeving en zich staande te houden in een snel veranderende samenleving.

Naast het bieden van goed onderwijs willen we een veilige plek zijn waar alle leerlingen zich gezien, gehoord en gewaardeerd voelen. We leren hen samen te leven, keuzes te maken, conflicten op te lossen, en respectvol met anderen om te gaan. We bieden onze leerlingen handvatten om zich te ontwikkelen tot zelfstandige, bewuste en verantwoordelijke burgers, die actief kunnen deelnemen aan de samenleving van nu én morgen.

Wij geloven dat onderwijs een gezamenlijke verantwoordelijkheid is. De rol van ouders is daarbij onmisbaar. We vinden het belangrijk dat ouders betrokken zijn bij het onderwijs en de ontwikkeling van hun kind. Daarom zetten we in op open en regelmatige communicatie met ouders, bijvoorbeeld via oudergesprekken, nieuwsbrieven, informatiemomenten en de inzet van ouderplatforms. Zo zorgen we ervoor dat ouders weten wat we doen op het gebied van burgerschap en hoe zij daaraan kunnen bijdragen, thuis en op school.

Het delen van waarden en normen – zoals respect, verantwoordelijkheid, vertrouwen en samenwerking – belangrijke pijlers in ons onderwijs. We hechten waarde aan het gesprek hierover, zowel met leerlingen als met ouders. Zo bouwen we samen aan een schoolklimaat waarin iedereen zich veilig voelt en waarin ruimte is voor verschil, dialoog en verbinding.

Visie

Onze visie op burgerschapsonderwijs sluit aan bij onze schoolbrede missie: *"Op Het Middelpunt zien wij de toekomst met vertrouwen tegemoet."*

Onze leerlingen groeien op en ontwikkelen zich tot zelfstandige, betrokken en verantwoordelijke wereldburgers. Zij zijn het middelpunt in ons onderwijs en samen dragen we bij aan een prettige, veilige en inclusieve samenleving waar iedereen ertoe doet en waar we van en met elkaar leren. Vanuit onze christelijke waarden, die volgens ons bij iedereen passen, streven we ernaar om ieder kind basisvaardigheden te leren die bijdragen aan een toekomst waarin zij succesvol zijn, zich succesvol voelen en een positieve bijdrage leveren aan de wereld. In Rotterdam liggen kansen en die pakken we!

We zijn verantwoordelijk voor onszelf en elkaar. We zijn betrokken bij onze persoonlijke ontwikkeling, de school, elkaar en de omgeving. We zijn ambitieus, we doen het iedere dag een beetje beter.

We hechten waarde aan onze identiteit

Het Middelpunt is een school met een christelijke identiteit.

Het Middelpunt is een open christelijke school. Wij besteden aandacht aan de christelijke identiteit, omdat we de leerlingen kennis willen laten maken met het christelijke geloof.

Daarnaast willen we leerlingen meegeven dat er vanuit meerdere geloofsovertuigingen en culturele achtergronden kan worden gedacht, dat we samenleven en gedeelde waarden hebben; Respect, openheid, vertrouwen, gelijkwaardigheid, verantwoordelijkheid en ontwikkeling. Vanuit deze waarden spannen we ons in voor een liefdevolle en inclusievere samenleving.

Inhoudelijke informatie over burgerschapsonderwijs

De school baseert haar onderwijsaanbod op de SLO-kerndoelen voor Oriëntatie op jezelf en de wereld (OJW) en Nederlands (NL), met behulp van de methode *Kwink* en vanuit onze christelijke identiteit (zie bijlage). Deze richt zich op brede thema's zoals staatsinrichting, normen en waarden, geestelijke stromingen, kritisch denken, sociaal gedrag, milieubewustzijn en cultureel erfgoed. Het doel is leerlingen te leren reflecteren op hun rol in de samenleving en bij te dragen aan een betere wereld.

Daarnaast willen wij dat onze leerlingen opgroeien en ontwikkelen tot zelfstandige, betrokken en verantwoordelijke burgers die bijdragen aan de Rotterdamse samenleving waar iedereen er toe doet en mag zijn.

Dit geven wij vorm vanuit onze christelijke identiteit en nemen hiervoor ook het volgende mee.

Onderwijskundig aanbod en criteria

In het schooljaar 2023-2024 is besloten om het aanbod op het gebied van burgerschap te versterken met de methode Kwink – Burgerschap. Deze methode sluit aan bij de sociaal-emotionele ontwikkelingsdoelen van leerlingen en ondersteunt een positief pedagogisch klimaat. Hiermee ontstaat een doorgaande leerlijn waarin burgerschapsvorming, sociale vaardigheden en groepsdynamiek met elkaar verbonden zijn. In alle groepen worden de lessen uit de methodes los van elkaar aangeboden.

We integreren de doelen voor actief burgerschap en sociale vorming in ons onderwijs. De koppeling met de dagelijkse praktijk en de buitenwereld wordt actief gezocht en benut als leercontext. Op deze manier bevorderen we eigenaarschap, betrokkenheid en kritisch denken bij onze leerlingen.

Ons burgerschapsaanbod bestaat uit de volgende samenhangende onderdelen:

- **Thematisch onderwijs met Kwink – Burgerschap:** structurele aandacht voor waarden, normen, democratie, diversiteit, rechtvaardigheid en maatschappelijke betrokkenheid.
- **Koppeling aan de actualiteit:** in de groepen 5 t/m 8 wordt structureel gekeken naar het Jeugdjournaal. Relevante maatschappelijke thema's worden besproken en verdiept in klassikale gesprekken.
- **Levensbeschouwelijke verdieping:** dagelijks wordt er voorgelezen uit *Trefwoord*. Hierover gaan we in gesprek met de leerlingen. Waar mogelijk leggen we verbanden met andere religies en levensbeschouwingen, wat bijdraagt aan het ontwikkelen van respect en begrip voor diversiteit.
- **Culturele en maatschappelijke activiteiten:** jaarlijks nemen alle groepen deel aan culturele en/of educatieve uitstapjes. Daarnaast worden er gastlessen aangeboden door externe deskundigen. Dit versterkt de verbinding tussen de school en de samenleving en vergroot de leefwereld van de leerlingen.
- **Divers aanbod in de schoolbibliotheek:** ons leesaanbod is uitgebreid met boeken over maatschappelijke thema's, diversiteit, gelijke kansen en wereldburgerschap. Hierdoor worden leerlingen ook buiten de lessen gestimuleerd om na te denken over burgerschapsvraagstukken.

Door deze onderdelen met elkaar te verbinden ontstaat er een samenhangend en rijk aanbod dat bijdraagt aan de vorming van onze leerlingen tot actieve, betrokken en weerbare burgers.

Ambitie uitstroom

Op Het Middelpunt is burgerschap niet enkel een los vak, maar een onderdeel van ons onderwijs en ons dagelijks handelen. Vanuit onze christelijke identiteit leren wij leerlingen

respectvol met elkaar om te gaan, verantwoordelijkheid te nemen voor zichzelf en hun omgeving en actief deel te nemen aan de samenleving. Ons burgerschapsonderwijs sluit aan bij de wettelijke kerndoelen van het SLO en bij de kenmerken en behoeften van onze leerlingpopulatie.

Bij de ontwikkeling van ons burgerschapsonderwijs richten wij ons op vier sociale taken van burgerschap:

1. Democratisch handelen;
2. Maatschappelijk verantwoord handelen;
3. Omgaan met conflicten;
4. Omgaan met verschillen.

Deze sociale taken vormen de rode draad binnen ons aanbod en geven richting aan onze lessen, activiteiten, observaties en evaluaties.

Onze leerlingen verlaten Het Middelpunt als zelfbewuste, zelfstandige en betrokken burgers, die stevig in hun schoenen staan, openstaan voor anderen en met vertrouwen bijdragen aan een rechtvaardige en verbonden samenleving.

Doelen schooljaar 2026-2027

De doelen van het schooljaar 2025-2026 staan omschreven in het 90-dagen format en zijn geëvalueerd: [90 dagenplan schooljaar 2526.docx](#)

De doelen voor het schooljaar 2026-2027 zijn te vinden in het jaarplan en zijn opgenomen in het 90-dagen format.

Doel 1

Voor 1 september 2026 is er een eenduidig stroomschema voor ongewenst gedrag ontwikkeld, vastgesteld door het team en zichtbaar aanwezig in alle groepen, zodat minimaal 90% van de leerkrachten dit consequent toepast (te meten via teamreflectie/observatie).

Doel 2

Voor 1 september 2026 zijn de schoolregels herschreven naar concreet gewenst gedrag, zichtbaar opgehangen in alle lokalen en besproken met leerlingen, waarbij minimaal 95% van de leerlingen de regels kan benoemen (te peilen via een korte vragenronde in de klas).

Doel 3

Voor 1 september 2026 heeft elke groep de schooleigen doelen gekoppeld aan een methode in een gezamenlijk document, dat minimaal 2 keer per schooljaar wordt geëvalueerd en bijgesteld tijdens een team- of bouwvergadering.

Doel 4

Vanaf 1 oktober 2026 gebruiken alle groepen dagelijks maximaal 3 vaste burgerschapslogo's op

het bord bij de dagplanning, waarbij in minimaal 3 lessen per week expliciet wordt aangegeven welk burgerschapsdoel centraal staat (te controleren via klassenbezoeken).

Doel 5

Voor 1 september 2026 wordt in alle groepen een emotiemeter ingevoerd en dagelijks gebruikt tijdens minimaal twee vaste momenten (bijv. start van de dag en na de kleine pauze), waarbij leerkrachten dit structureel toepassen en bespreken met leerlingen.

Doel 6

Voor 1 december 2026 is er een onderlegger ontwikkeld bij de burgerschapskalender met concrete lessuggesties en uitleg, die door alle leerkrachten minimaal 1 keer per maand wordt gebruikt en geëvalueerd in een bouwoverleg.

Doel 7

Vanaf 1 oktober 2026 hangt de burgerschapskalender zichtbaar in 100% van de lokalen en wordt deze dagelijks kort aangehaald (minimaal 5 minuten), zodat leerlingen actief kennismaken met actuele burgerschapsthema's (te monitoren via klassenbezoeken of collegiale consultatie).

Schooleigen doelen

Aan de hand van onze leerlingpopulatie en de resultaten van onze burgerschapsmonitor hebben we schooleigendoelen opgesteld. Het is een levend document. De schooleigendoelen zijn omschreven in het volgende document: [Kerndoelen - Doelen - Aanbod \(schema\).docx](#)

De methode Kwink

Kwink richt zich op het ontwikkelen van kennis, vaardigheden en houdingen die kinderen in staat stellen volwaardig deel te nemen aan de samenleving. De methode benadrukt de volgende kernwaarden:

- **Vrijheid:** Het recht om je eigen mening te vormen en uit te dragen.
- **Gelijkheid:** Respect voor gelijke rechten en kansen voor iedereen.
- **Solidariteit:** Verantwoordelijkheid nemen voor elkaar en de gemeenschap.

Daarnaast worden de volgende burgerschapscompetenties ontwikkeld: kwinkvoorburgerschap.nl

- **Eigen opvattingen ontwikkelen:** Leerlingen leren in gesprek te gaan over elkaars standpunten en ontwikkelen zo hun eigen opvattingen.
- **Respectvol luisteren:** Leerlingen leren met respect te luisteren naar de standpunten van anderen, ook als die anders zijn dan de eigen opvattingen.

- **Actief burgerschap:** Leerlingen ontdekken hun rol in het vormgeven van de samenleving en leren actief bij te dragen aan de gemeenschap

School als oefenplaats

Wij zien onze school als oefenplek voor de samenleving. Leerlingen krijgen hier de ruimte om te oefenen met burgerschapsvaardigheden in de praktijk; tijdens de lessen in de klas, buitenspelen, gymlessen en uitstapjes. Bovenstaande doelen kunnen worden geoefend tijdens de lesdagen. Leerlingen doen kennis en vaardigheden op diverse manieren, verschillende omgevingen en activiteiten.

Leerlingen leren conflicten oplossen en samenwerken.

Stemrondes en discussies in de klas.

Verantwoordelijkheid nemen voor eigen gedrag en dat van anderen.

Vieringen en herdenkingen, zoals Kerst, Suikerfeest en Paarse Vrijdag, maken diversiteit bespreekbaar.

Leerlingen oefenen in debat en meningsvorming

Deelname aan activiteiten binnen en buiten de school (zoals gemeentebezoek).

Onze open christelijke identiteit geeft richting aan het samen leven, vieren en leren. We laten zien dat verschillen waardevol zijn en zoeken actief verbinding.

Monitoring

Op het Middelpunt streven we ernaar dat leerlingen uitstromen met de vaardigheden om als betrokken en zelfstandige burgers deel te nemen aan de samenleving. We werken doelgericht en actief aan het bevorderen van burgerschap en sociale cohesie, het gevoel van betrokkenheid en verantwoordelijkheid binnen een veilige en inclusieve samenleving. We vinden het belangrijk om inzicht te hebben in de resultaten van ons onderwijs. Dat betekent dat we de leerresultaten voor burgerschap in kaart brengen, zodat kan worden nagegaan of onze leerdoelen worden gerealiseerd. Dit doen we op basis van de PDCA-cyclus als volgt:

- Binnen de bouwvergaderingen: voortgang Kwink-lessen.
- Door de werkgroep Burgerschap/ Sova: inhoudelijke evaluatie.
- Schoolbreed: reflectie op betrokkenheid en schoolklimaat. SEF en BSM.
- Warme overdracht naar de volgende groep.

Sociale veiligheidsmonitor (SEF)

De SEF wordt jaarlijks twee keer afgenomen en geanalyseerd op groeps- en schoolniveau. De resultaten van de SEF worden met PCBO gedeeld.

Burgerschapsmonitor

Jaarlijks worden in de groepen 7 en groepen 8 de burgerschapsmonitor 'Burgerschap meten'

van Rovict afgenomen. Op basis van de uitkomsten passen wij jaarlijks onze schooleigendoelen aan.

Hiermee onderzoeken we structureel of het aanbod bijdraagt aan het behalen van de kerndoelen, en of leerlingen zich ontwikkelen tot verantwoordelijke wereldburgers. Individuele gegevens en het groepsbeeld worden door de leerkracht geanalyseerd. Indien nodig worden er, na overleg met de IB, aanvullende interventies ingezet.

Op Het Middelpunt zijn er de volgende specialisten:

- gedragsspecialist
- antipest coördinator
- een vertrouwenspersoon
- schoolmaatschappelijk werkster.

Dit burgerschapsplan helpt ons als team om:

- Structureel aandacht te besteden aan maatschappelijke en sociale vorming.
- Persoonsvorming
- Onze christelijke identiteit te koppelen aan actuele burgerschapsvraagstukken.
- Leerlingen op te leiden tot bewuste, respectvolle en verantwoordelijke mensen.

Tot slot

Onze missie – *"Op Het Middelpunt zien wij de toekomst met vertrouwen tegemoet!"* – is de basis voor alles wat we doen. Met dit plan geven we handen en voeten aan ons burgerschapsonderwijs en bouwen we samen aan een betere samenleving.

Bijlage 1 Lesverdeling Kwink

De burgerschapslessen hebben per bouw totaal 15 lessen. Het zijn op zichzelf staande lessen.

De 15 lessen hebben wij onderverdeeld per groep. Zie het schema hieronder.

Het is de bedoeling dat bijvoorbeeld groep 5 dit schooljaar les 6 t/m 10 geeft. Gedurende het schooljaar bespreekt de werkgroep in de bouw de stand van zaken. Aan het eind van het schooljaar wordt geëvalueerd.

Onderbouw

Groep 1/2: les 1 t/m 8

Groep 3: 9 t/m 15

Middenbouw

Groep 4: les 1 t/m 5

Groep 5: les 6 t/m 10

Groep 6: les 11 t/m 15

Bovenbouw

Groep 7: les 1 t/m 7

Groep 8: les 8 t/m 15

Lesschema

	Onderbouw	Middenbouw	Bovenbouw
Les 1	Hulp nodig?	Regels en rechten	Mensenrechten zijn nodig
Les 2	Wie is de baas?	Wie heeft het hier voor het zeggen?	Onze democratische rechtstaat
Les 3	Anders zijn, hetzelfde mogen	Iedereen is anders en gelijkwaardig	Gelijke behandeling
Les 4	Iedereen naar school	Mensenrechten, altijd en overal	Mediawijs
Les 5	Houd het schoon	Een schone leefomgeving	Verantwoordelijkheid voor je leefomgeving
Les 6	Het gezin	Bij ons thuis	Van huis uit
Les 7	Racisme	Racisme	Vooroordelen en racisme
Les 8	Verkiezingen	Verkiezingen	Verkiezingen
Les 9	Mediawijsheid	Mediawijsheid	Mediawijs
Les 10	Hoe groot is jouw wereld?	Een plek voor iedereen	Gedwongen migratie
Les 11	Technologisch burgerschap	Technologisch burgerschap	Technologisch burgerschap
Les 12	Politie en rechten	Rechtspraak	Rechtspraak
Les 13	Gender	Genderdiversiteit	Genderdiversiteit
Les 14	Veiligheid	Veiligheid	Veiligheid
Les 15	Grenzen aan vrijheid van meningsuiting	Grenzen aan vrijheid van meningsuiting	Grenzen aan vrijheid van meningsuiting

15
belangrijke
thema-lessen om
positief te kunnen
meedoen aan onze
samenleving

Dit doen wij aan burgerschap op onze school

Kwink voor burgerschap

Les 1 Regels en rechten	Ik weet dat er regels zijn om mijn rechten en die van een ander te beschermen.	Over hoe regels tot stand komen en het belang van mensenrechten.
Les 2 Wie heeft het hier voor het zeggen?	Ik leer dat ook een leider zich aan de regels moet houden.	Over hoe iemand de baas wordt en de democratische beginselen die daarbij gelden.
Les 3 Anders zijn, hetzelfde mogen	Ik leer dat iedereen verschillen is maar gelijkwaardig.	Over het positief waarderen van diversiteit en de kracht van de zelfde rechten voor iedereen.
Les 4 Mensenrechten, altijd en overal	Ik ontdek dat ik mensenrechten altijd en overal tegenkom en dat ze voor iedereen gelden.	Over het sterke fundament en het belang van mensenrechten en hiervoor opkomen.
Les 5 Een schone leefomgeving	Ik weet dat ik recht heb op een schone leefomgeving en verken hoe ik daar ook zelf verantwoordelijk voor ben.	Over het recht op een schone leefomgeving en hoe daaraan positief bij te dragen.
Les 6 Bij ons thuis	Ik ontdek hoe mijn gezin invloed heeft op wie ik ben in de samenleving.	Over de invloed van opvoeding en de gezinssituatie op de persoonlijke ontwikkeling.
Les 7 Racisme	Ik weet wat racisme is en hoe ik ermee te maken heb.	Over de betekenis en effecten van racisme en besef van (onbewuste) vooroordelen.

Les 8 Verkiezingen	Ik weet dat mijn mening telt.	Over het leren uiten van een eigen mening en wat daar de waarde van is.
Les 9 Mediawijsheid	Ik denk na voordat ik reageer op berichten.	Over het besef dat niet alles op internet waar is en de invloed van berichten op anderen.
Les 10 Een plek voor iedereen	Ik weet dat mensen verschillende redenen hebben om naar andere landen te gaan.	Over het waarom van migratie en belangstelling wekken voor verhalen van migranten.
Les 11 Technologisch burgerschap	Ik ontdek welke invloed slimme apparaten en technologie op mijn leven hebben.	Over de invloed en waarde van technologie én de waarde van menselijk contact.
Les 12 Rechtspraak	Ik ontdek hoe onze rechtspraak werkt.	Over de werking van ons rechtssysteem en de rollen van politie, justitie, rechter en advocaat.
Les 13 Genderdiversiteit	Ik leer dat je het recht hebt om te zijn wie je bent en dat ook uit te dragen.	Over het verschil tussen mensen in voelen, vinden en ervaren van genderidentiteit.
Les 14 Veiligheid	Ik weet bij wie ik terecht kan als het onveilig is.	Over recht op een veilige omgeving en weten waar en bij wie je moet zijn bij onveiligheid.
Les 15 Grenzen aan vrijheid van meningsuiting	Ik onderzoek wat ik mag zeggen.	Over het recht op vrijheid van meningsuiting en wat de grenzen hiervan zijn.

Meer weten?
Stel uw vragen aan de leerkracht van uw kind en kijk op www.kwinkvoorburgerschap.nl

Bijlage 2 Kerndoelen Kwink

Tabel 3: Uitwerking kerndoelen

Kerndoel	Subdoel en inhoud	Les
19: De school geeft vorm aan de democratische oefenplaats	<p>De school stimuleert sociale en maatschappelijke competenties van leerlingen.</p> <p>Het gaat hierbij om:</p> <ul style="list-style-type: none"> • aanbieden van kennis en vaardigheden ten aanzien van basiswaarden van de democratische rechtsstaat en de diverse samenleving, gericht op respectvolle omgang; stimuleren van sociale vaardigheden en kritische denkvaardigheden; • stimuleren van respectvolle communicatie, offline en online; • aanbieden van activiteiten die sociale cohesie en actief burgerschap stimuleren. 	<p>3, 13, 15</p> <p>2, 15 5, 10</p>
20: De leerling leert over samenleven in een democratische rechtsstaat	<p>20A: De leerling redeneert over het belang van basiswaarden van de democratische rechtsstaat.</p> <p>Het gaat hierbij om:</p> <ul style="list-style-type: none"> • beschrijven van de betekenis van basiswaarden van de democratische rechtsstaat: vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit; • beschrijven hoe de Grondwet, kinder- en mensenrechten basiswaarden van de democratische rechtsstaat mogelijk maken; • redeneren over hoe vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit met elkaar op gespannen voet kunnen staan; • ervaringen opdoen met het voeren van dialogen, omgaan met conflicten en gelijkwaardige behandeling; • herkennen en benoemen hoe basiswaarden van de democratische rechtsstaat een rol spelen in de samenleving en het eigen leven. <p>20B: De leerling verkent hoe die kan omgaan met diversiteit in de samenleving.</p> <p>Het gaat hierbij om:</p> <ul style="list-style-type: none"> • beschrijven van aspecten van diversiteit: godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap en seksuele gerichtheid; • verkennen van de eigen identiteit ten aanzien van aspecten van diversiteit; • herkennen en benoemen van stereotypering, discriminatie en uitsluiting; • benoemen van het belang dat mensen elkaar gelijkwaardig behandelen; • ervaringen opdoen met het omgaan met verschillende perspectieven en ervaringen van anderen, overeenkomsten en verschillen, oordeel uitstellen, omgaan met mogelijkheden en gedrag van anderen. 	<p>12</p> <p>1, 2, 4 (mb) 10 11</p> <p>2 (bb) 3 (mbb) 15 12</p> <p>3, 6, 13</p> <p>13</p> <p>7</p> <p>3</p> <p>3, 13</p>

Tabel 3: Uitwerking kerndoelen

Kerndoel	Subdoel en inhoud	Les
<p>21: De leerling doet ervaringen op met democratische en maatschappelijke betrokkenheid</p>	<p>21A: De leerling verkent mogelijkheden om democratisch te handelen.</p> <p>Het gaat hierbij om:</p> <ul style="list-style-type: none"> • beschrijven hoe je door middel van inspraak, verkiezingen en vertegenwoordiging invloed kunt uitoefenen; • ervaringen opdoen met inspraak en besluitvorming; • ervaringen opdoen met het uitdrukken van eigen standpunten, luisteren naar argumenten van anderen, compromissen sluiten en omgaan met de uitkomsten van besluitvormingsprocessen; • benoemen welke bijdrage de leerling zelf levert aan democratisch handelen. <p>21B: De leerling verkent mogelijkheden om bij te dragen aan de samenleving.</p> <p>Het gaat hierbij om:</p> <ul style="list-style-type: none"> • benoemen van taken, rollen, rechten en plichten van jezelf en anderen in de samenleving; • onderzoeken van maatschappelijke initiatieven, bewegingen en organisaties en de middelen die zij aanwenden om bij te dragen aan de samenleving of veranderingen in de samenleving teweeg te brengen; • verkennen van actuele, maatschappelijke en duurzaamheidsvraagstukken; • ervaringen opdoen met verantwoordelijkheid nemen voor en bijdragen aan het welzijn van anderen; • verkennen van mogelijkheden om vanuit eigen idealen bij te dragen aan de samenleving, nu en in de toekomst. 	<p>2, 8</p> <p>2, 8</p> <p>2, 8, 15</p> <p>2, 8</p> <p>1, 5, 10, 12</p> <p>5, 10</p> <p>5, 10</p> <p>10, 11, 14</p> <p>6, 10, 11, 14</p>